

היבטים לשוניים במגילת רות פג ובענייני חג השבועות

דקדוקי קריאה במגילת רות ובקריאות חג השבועות כולל יום טוב שני בחו"ל שבת

מגילת רות:

- א א וַיְהִי ..... וַיְהִי: היר"ד בשוא נח וכן בכל מקום
- א ב נָעָמִי: הנו"ן בקמץ רחב, קרא (קריאה "ישראלית"): Naomi
- וַיֵּשׁ שְׁנֵי-בָנָיו | מַחְלֹון: המילה בָּנָיו | מוטעמת במונח לגרמיה¹.
- וַיְהִי-שָׁם: העמדה קלה ביר"ד הראשונה
- א ד וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: טעם נסוג אחור ליר"ד, עם זאת השי"ן בשוא נע
- א ה וּמֵאִישָׁה: להקפיד לבטא את המפיק
- א ז הִיתָה-שָׁמָּה: העמדה קלה בה"א הראשונה
- א ח לָכֵן שָׁבְנָה: הכ"ף והבי"ת בשווא נח למרות שהם אחרי תנועות גדולות²; השי"ן דגושה מטעם "אתי מרחיק"
- א י וַתֵּאֱמָרְנָה-לָּהּ: שתי מילים מוקפות, הראשונה מבין השתיים מוטעמת במאיילא³
- א יג הִלְתָּן | תִּשְׁבְּרָנָה: לגרמיה ואחריו רביע; תִּשְׁבְּרָנָה שי"ן שמאלית
- א יד וַתִּשְׁנָה: שי"ן שמאלית. לַחֲמוּתָּהּ: הלמ"ד בפתח. דְּבָקָה בָּהּ: טעם נסוג אחור לדל"ת, דגש חזק בבי"ת מדין אתי מרחיק
- א טז לְעִזְבֶּךָ: העי"ן בקמץ קטן
- א כ אַל-תִּקְרָאנָה לִי: אין דגש חזק בלמ"ד וכן הדבר בהמשך
- א כא עָנָה בִּי: טעם נסוג אחור לעי"ן. הִרְעָ לִי: טעם נסוג אחור לה"א
- א כב הַשָּׁבָה: הטעם בשי"ן מלעיל⁴. וכן בהמשך ב ו, ד ג
- ב א מִידֶּע: קרי מוֹדֶע, הדל"ת בקמץ
- ב ב אֲלֶכָה-נָּא: הלמ"ד בשווא נע. וְאַלְקָטָה: על אף שבדפוסים הקר"ף מנוקדת לרוב בחטף קמץ, נכון לבטא שם שווא נע, כן הדבר גם בהמשך. לָכֵי: בניגוד להרגל שבשפה היומיומית, ההטעמה בכ"ף
- ב ג וַיִּקְרַם מִקְרָהּ: בחלק מהדפוסים מוטעם תיבת מִקְרָה ברביע אך הנכון הוא בזקף
- ב ד וַיֵּאמְרוּ לוֹ: טעם נסוג אחור ליר"ד והמ"ם בשוא נע. יְבָרְכֶךָ: על אף הקושי, הכ"ף הראשונה בשווא נח
- ב ח שָׁמַעַת: העי"ן בפתח. תַּעֲבוּרִי: הטעם ברי"ש מלרע
- ב ט יִקְצְרוּן: מלרע. נִגְעֶךָ: הנו"ן בקמץ קטן
- ב י נִכְרִיָּה: הנו"ן בקמץ קטן

¹ מונח שהוא טעם מפסיק, מופיע לרוב לפני רביע ראה על כך בספרו של הרב ברויאר "טעמי המקרא" עמ' 66.

² אין זה יוצא מן הכלל: כאשר ההטעמה בהברה המונעת בתנועה גדולה, השווא שלאחריה הוא נח

³ במ"ם יש מאיילא, על אף הדמיון בינו לבין הטיפחא, המאיילא הינו טעם מחבר (הוא מופיע גם בקריאת המפטיר של שבועות).

⁴ יש כאן שינוי משמעות אם יקרא מלרע.

ב יא **לֹא-יָדַעְתָּ תְּמוּל**: העי"ן בפתח וכן הדבר גם בהמשך, יש להיזהר מלהבליע את הת"ו שבסוף התיבה הראשונה עם זו שבתחילת התיבה השנייה

ב יב **פָּעֵלְךָ**: הפ"א בקמץ גדול והעי"ן בקמץ חטוף. **וְתִהְיֶה**: הת"ו בשווא נח. **אֲשֶׁר-בָּאת לַחֲסוֹת תַּחַת-כְּנָפָיו**: טעם טפחא בתיבת **אֲשֶׁר-בָּאת**, יש להקפיד על הפרדת התיבות 'לחסות' - 'תחת'⁵

ב יג **שִׁפְחָתְךָ**: החי"ת בקמץ ובהמשך הפסוק בחולם **שִׁפְחָתְךָ**

ב יד **לָהּ בָּעֵז**: אין מפיק בה"א ועל כן הבי"ת אחריה רפויה.

וַיִּצְבֹּט-לָהּ: הבי"ת בקמץ קטן. **וְתֹאכַל**: במלעיל

ב יח **מִשְׁבָּעָהּ**: השי"ן בקמץ קטן

ב יט **לִקְטֹת**: הטי"ת בשווא נח על אף הקושי

ב כא **וְתֹאמַר רֹות הַמוֹאֲבִיָּה**: טעם טפחא בתיבת **וְתֹאמַר**. **תִּדְבָּקִין**: הטעם בקו"ף מלרע.

בפרק ג יש לשים לב לקרי וכתוב

ג א **יִיטֵב-לָךְ**: העמדה קלה ביר"ד

ג ג **וְרַחֲצֶתָ | וְסָכַתָּ**: לגרמיה ואחריו רביע; **לְאִישׁ**: הלמ"ד בקמ"ץ ולא בשוא⁶

ג ד **בְּשִׁכְבוֹ**: השי"ן בקמץ קטן, הכ"ף בשווא נח והבי"ת אחריה רפויה

ג ה **אֲשֶׁר-תֹאמַרְי - אֵלַי**: קרי **אֵלִי** אך ללא כתיב

ג ט **אֲמַתְךָ**: כאן במלעיל ובהמשך הפסוק במלרע **אֲמַתְךָ** ו**פִּרְשֶׁתָּ**: במלרע

ג יא **אֶל-תִּירְאֵי**: רי"ש בשווא נע, הקורא בשוא נח משנה משמעות לשון ראייה

ג יב **כִּי אִם גֵּאֵל**: כתיב **אם** אך ללא קרי; **אֲנֹכִי**: הטעם בנר"ן מלעיל בגלל ההפסק

ג יג **לִינִי | הִלִּילָהּ**: לגרמיה ואחריו רביע; **לְגֵאֲלָךְ**: הגימ"ל בקמץ גדול והאל"ף בחטף קמץ; **אֲנֹכִי**: הטעם בנר"ן מלעיל

ג טו **וְאַחֲזִי-בָהּ**: החי"ת בחטף קמץ הנקראת כחולם. **וַיָּמַד**: המ"ם בקמץ קטן

ג יז **נָתַן לִי**: טעם נסוג אחור לנר"ן. **כִּי אָמַר - אֵלַי**: קרי **אֵלִי** אך ללא כתיב

ג יח **כִּי-אִם-כִּלָּהּ**: תיבה **כִּי**- מוקפת ולא בתביר

ד א **שְׁבֵה-פָּה**: הפ"א דגושה בדגש חזק בדין דחיק בניגוד לפסוק הבא שם היא רפה **שְׁבוּ-פָּה**. **פִּלְנִי**

אֶלְמָנִי: שניהם במלרע. **וַיָּסֶר וַיֵּשֶׁב**: הראשון במלעיל והשני במלרע

ד ג **הַשְׁבָּה**: הטעם בשי"ן מלעיל⁷

ד יא **הַבָּאָה**: במלרע

ד יב **יִלְדָּהּ**: הלמ"ד בשווא נע, אחרת משנה משמעות.

לִיהוּדָה: הלמ"ד בחירק מלא, אין לבטא שווא ביר"ד

ד יד **וַיִּקְרָא**: הוא"ו בשווא

⁵ לאלו שאינם מבחינים בין תי"ו רפויה לדגושה, וגם אינם מכירים בהבחנה של קריאת תי"ו רפויה כסמ"ך.

⁶ הקורא בשווא משנה משמעות.

⁷ הקורא מלרע משנה משמעות.

ד טו וְהָיָה לָךְ: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה. אֲשֶׁר-אֶהְבֶּתְךָ: הטעם בב"ת, במלעיל. הבי"ת פתוחה והת"ו בסגול. יִלְדֹתוֹ: הטעם בדל"ת והיא בפת"ח. טוֹבָה לָךְ: טעם נסוג אחור לטי"ת

ד יח פָּרָץ: הפ"א קמוצה, על אף שאינה מוטעמת באתנח או סו"פ

ד כ אֶת-שְׁלֹמֶה: ש"ן שמאלית

ד כב אֶת-יִשְׂרָאֵל: השי"ן בקמץ

קריאה לשבועות שמות יט החל מפס' א:

יט ב וַיַּחֲזֶק-שֵׁם: געיה ביר"ד

יט ג וַתִּגֵּד: הגימ"ל בצירי

יט ה וְהִיטָם: במלעיל. סִגְלָה: יש להדגיש את הלמ"ד

יט ו תָּהִיו-לִי: געיה בת"ו

יט ז עליית שני

יט י וְקִדְשָׁתָם הַיּוֹם וּמָחָר: על פי ברויאר ורוב הספרים אשר בידינו, ההטעמה היא - מרכא טפחא אתנח.

יט יג יִירָה: יר"ד ראשונה בחירק חסר, יר"ד שניה בקמץ ובדגש חזק

יט יח עָשָׂן: מנוקד קמץ ופתח, פועל בעבר (תורה קדומה). אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה' בָּאֵשׁ: להקפיד על הפרדת ה' – באש⁸

יט יט הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מְאֹד: טעם טפחא בתיבה הוֹלֵךְ

יט כ עליית רביעי

יט כד פֶּן-יִפְרָץ-בָּם: הר"ש בקמץ קטן

עשרת הדברות

בטעם תחתון: מִבֵּית במונח עֲבָדִים באתנח, הפסוק הראשון מסתיים בתחילת הדיבר השני בתיבה על-פְּנֵי

בטעם עליון: מִבֵּית במרכא עֲבָדִים בסילוק וזהו הנוסח הנכון לטעם עליון. אין להשגיח על אותם הוצאות אשר צירפו את הדיבר הראשון והשני אל פסוק אחד ארוך⁹. הפסוק השני מתחיל ב- לֹא יִהְיֶה-לָּךְ וטעם אתנח בתיבת לְשֹׁנָאִי. כך יוצא שכל דיבר נתון בפסוק נפרד.

כמו כן, אין להשגיח כלל על הרביעי שיש בקורן במילה עבדים.

כ ה תַּעֲבֹדֶם: הת"ו בקמץ רחב והע"ן בקמץ קטן. קִנְיָא: קר"ף פתוחה ויש להדגיש את הנ"ן להבדיל לשון קנאה מלשון קנין. וְעִשָּׂה: טעם נסוג אחור לע"ן

⁸ יש להחיש את קריאת שם ה' כך שיישמע קרוב יותר לתיבה הקודמת

⁹ מקור השיבוש כנראה בכך שחלק מהדפוסים וכתבי היד הטעימו הטעמה כפולה על גבי אותו טקסט וכך נוצר קושי לזהות את ההטעמה המיועדת לכל חלוקה

פסוק	טעם עליון	טעם תחתון
ט	וְעָשִׂיתָ מְלֶאכֶתְךָ: וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלֶאכֶתְךָ: וְעָשִׂיתָ בְּטַעַם מִפְסִיק - וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלֶאכֶתְךָ: וְעָשִׂיתָ בְּטַעַם מִשְׁרַת ולכן הכ"ף בתיבת כָּל רפויה	וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלֶאכֶתְךָ: וְעָשִׂיתָ בְּטַעַם מִפְסִיק - הכ"ף בתיבת כָּל דגושה
יג	לֹא תִרְצָח: ס לֹא תִנָּאֵף: ס לֹא תִגְנֹב: התי"וין דגושות	לֹא תִרְצָח ס לֹא תִנָּאֵף ס לֹא תִגְנֹב התי"וין רפויות, הצד"י בקמץ גם בתחתון

כ יד וְעִבְדוּ וְאָמְתוּ וְשִׁוְרוּ וַחֲמִירוּ: וא"ו החיבור מנוקדת: שווא, פתח, שווא, פתח

כ טו עליית חמישי

כ טז וְאֵל-יִדְבָּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן-נָמוּת: יש להחיש את קריאת התיבה אֱלֹהִים להסמיכה לתיבה הקודמת

כ כ אֱלֹהִי כֶסֶף: טעם נסוג אחור ללמ"ד

כ כג לֹא-תִגְלֶה: התי"ו בחירק חסר ודגש חזק בגימ"ל הקמוצה

מפסיר חג השבועות במדבר כח:

כו בְּהִקְרִיבְכֶם שני טעמים במילה, הבי"ת בתוך המילה בשווא נע. בְּשִׁבְעַתִּיכֶם: הטעם בעי"ן הוא מאיילא (ראה על כך לעיל בהערה על מגילת רות א י)

הפסרת חג השבועות יחזקאל א:

ב יוֹכִינִ: בשאר מקומות יהויכין, אבל כאן היר"ד בחולם

ד וְאַרְאֶה: הטעם באל"ף מלעיל. בְּאֵה: הטעם באל"ף מלרע¹⁰ וְנִגְה־לֹ: מילים מוקפות¹¹ מוטעמות במרכא טיפחא כבמילה אחת, וגעיא (מתג) בגימ"ל¹² למנוע הבלעת הה"א המופקת. בפסוק כז המילים פרודות וגם שם יש געיא.

ז וְנִצְעִים: הצד"י הראשונה בשווא נע, בחלק מהדפוסים מופיע חטף פתח להורות על הנעת השווא בלבד ולא על קריאת החטף עצמו.

ח אַרְבַּעַת: במלעיל, כן הדבר גם בהמשך

¹⁰ הקורא מלעיל משנה משמעות

¹¹ במהדורת ברויאר אין כאן הקפה וכן בפסוק כז אין הקפה. בתוכנת כתר בר-אילן מוקף. בכתר עצמו קשה לקבוע. תשובה שקיבלתי על ענין זה מרפאל זר (ראש מדור מסורה במפעל המקרא, האוניברסיטה העברית): ר' אליהו שלום. אנא הבט במהדורת מפעל המקרא על אתר. ישבנו שבעה נקיים על תיבה זו, ולבסוף הטרחנו את עצמנו להיכל הספר כדי לעיין בכתר במקור. ההעתקה של מהד' בר אילן נכונה, למרות הזרות. ויש לציין עוד, כי המרכא שבאות נו"ן היא תיקון (בכתר) מגעיה, והגעיה שבאות גימ"ל היא תוספת. סיוע לגרסת הכתר אפשר למצוא בכתב יד קהיר, וכן בכתב יד נ (=ניו יורק, ENA 346).

בברכה, רפאל זר (ראש מדור מסורה במפעל המקרא, האוניברסיטה העברית)

רפאל זר

רכז המערכת

מפעל המקרא

אני מודה בזה לרפאל זר על התשובה המהירה והבהירה. ומכאן שנוסח המקרא צריך בדיקה ודקדוק. גם בדיקה מצילומים אינה מספיקה לפעמים.

¹² עיין הערת רפאל זר שהגעיא כאן נוספת, אבל בפסוק כז היא מקורית.

ט **תְּבַרְךָ**: הטעמה משנית בחי"ת, מרכא תביר באותה מילה.

יא **מִלְמַעְלָה**: הלמ"ד אחרי המ"ם רפויה. **שְׁתִּים**: בתיב ולא בפשטא כפי שמופיע בקורן ואחרים. **גְּוִיתִיהֶנָּה**: הוא"ו בחיריק חסר והי"ד אחריה בחולם ודגש חזק

כא **וְבִהֲנִשְׁאֵם**: הבי"ת בשוא נח אע"פ שיש געיא לפניו. השי"ן בשוא נע

כה **בְּעַמְדָם**: העי"ן בקמץ קטן

כז **כְּמִרְאָה-אֵשׁ**: יש להקפיד לבטא פעמיים צירי שלא ייבלע השני בתוך הראשון

קריאת יום ב לאחינו שטרם זכו לעלות לארץ ישראל, כשחל בשבת מתחילים 'עשר תעשר' דברים יד:

יד כג **מַעֲשֶׂר**: העי"ן בשווא נח

יד כד **שְׁאֵתָו**: השי"ן בשוא והאל"ף בצירי

יְבִרְכֶּךָ: כ"ף ראשונה בשווא נח, על אף הקושי. כן הדבר גם בהמשך הפרק

יד כה **בִּידָךְ**: ולא בידך, הדלי"ת בשוא נע לא בסגול והטעם בכ"ף

יד כו **תִּשְׁאֲלֶךָ**: געיה בתי"ו. האל"ף בקמץ רחב והלמ"ד בשוא נע. **וְאֶכְלָתָ שֵׁם**: טעם נסוג אחור לכ"ף ודגש חזק בשי"ן מדין אתי מרחיק

טו א עליית שני

טו ב **לֹא-יָגֶשׁ**: שי"ן שמאלית

טו ד **יְהִי-בָךְ**: געיה ביר"ד הראשונה ודגש חזק בב"ת מדין דחיק

טו ו **וְהִעֲבֹטָתָ**: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה, ועל אף הקושי, הטי"ת בשווא נח

טו ז **תִּקְפֹּץ**: הפ"א דגושה

טו ט **קָרְבָּה**: הקר"ף בקמץ רחב והרי"ש אחריה בשווא נע. **וְרַעָה עֵינֶיךָ**: יש להקפיד, כבכל מקום אחר במקרא, על קריאת העי"ן שאם לא כן, משבש את משמעות הכתוב

טו יא **לְעֵינֶיךָ**: העמדה קלה בלמ"ד למנוע הבלעת העי"ן החטופה, הנר"ן בחיריק חסר ולכן היר"ד אחריה דגושה. **וּלְאַבְיִנֶךָ**: הלמ"ד וגם הבי"ת בשווא נח, היר"ד בחולם והנר"ן אחריה בשווא נע: ול-אב-ינך

טו יב **וְעִבְדָּךְ**: הבי"ת בקמץ גדול ושווא נע בדל"ת, כן הדבר גם בהמשך פס' יח

טו יד **וּמִיִּקְבָּךְ**: המ"ם בחיריק חסר והיר"ד אחריה דגושה ומנוקדת אף היא בחיריק חסר

טו טז **אֶהְבֶּךָ**: הבי"ת בשווא נע

טו יז **תַּעֲשֶׂה-כֵן**: העמדה קלה בתי"ו ודגש חזק בכ"ף מדין דחיק

טו יח **בְּשִׁלְחֶךָ** באזלא (קדמא) ולא בפשטא. בהרבה חומשים אין להבחין ביניהם כי כאן הקדמא היא על האות האחרונה

טו יט עליית שלישי

טו כ **תֹּאכְלֶנּוּ**: הכ"ף בשווא נע ולא בחטף פתח

טו כא **תִּזְבְּחֶנּוּ**: הבי"ת קמוצה

טו כג **תִּשְׁפֹּכֶנּוּ**: הפ"א בשוא

טז א עליית רביעי

וְעָשִׂיתָ פֶּסַח: הפ"א בדגש חזק מדין אתי מרחיק.

טז ב וְזָבַחְתָּ פֶּסַח: טעם נסוג אחור לבי"ת

בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחָר: תיבת אֲשֶׁר מוקפת ולא במונח

טז ד עליית חמישי

טז ז וּבִשְׁלַחְתָּ וְאָכַלְתָּ: מלרע בגלל ו"ו ההיפוך.

וּפְנִיתָ: נותר מלעיל. וְהִלַּכְתָּ: מלרע

טז ט עליית ששי

שִׁבְעָתָה: השי"ן בקמץ¹³. תִּסְפָּר-לָךְ: הפ"א בקמץ חטוף

טז י וְעָשִׂיתָ: מלעיל, וכן בהמשך.

יִבְרַכְךָ: הכ"ף הראשונה בשוא נח, וכן בהמשך¹⁴

טז יג עליית שביעי

בְּאַסְפָּךְ מִגְרֶנְךָ: האל"ף והגימ"ל בקמץ חטוף

טז טז אֲשֶׁר יִבְחָר: קמץ בזקף קטן, החי"ת בקמץ

הפטרת יום טוב שני של גלויות לאחינו שטרם זכו לעלות לארץ ישראל, חבקוק ג א-יט:

א לַחֲבֻקִּיק: הלמ"ד בפתח

ב יִרְאֵתִי: במלעיל¹⁵. פָּעַלְךָ: הפ"א בקמץ רחב, העי"ן בקמץ קטן

ג אֱלֹהִי: הטעם בלמ"ד¹⁶

ד וְנִגְהַ: במלעיל ומפיק בה"א למרות הקושי¹⁷

ה יִלֵּךְ דָּבָר: טעם נסוג אחור ליו"ד. וַיֵּצֵא רֶשֶׁף: כאן הטעם לא נסוג אחור

ו וַיִּמָּדֵד אֶרֶץ: טעם נסוג אחור למ"ם. שָׁחוּ: שי"ן ימנית ובמלרע

ח הַבְּנֵהָרִים: ה"א השאלה מנוקדת בחטף פתח ולכן גם הבי"ת אחריה רפויה

ט אָמַר סֵלָה: טעם נסוג אחור לאל"ף

יא עָמַד זְבֻלָּה: טעם נסוג אחור לעי"ן וגם התיבה השנייה במלעיל

יג מִחֲצַת רֹאשׁ: הרי"ש דגושה באופן נדיר מדין אתי מרחיק¹⁸

¹³ הקורא בשוא משנה משמעות. וכן בהמשך הפרשה ובכל מקום במשמע שְׂבוּעַ – שבעה ימים.

¹⁴ אפשר לאמן את הדיבור לבטא כך.

¹⁵ מקום הנחת טעם זרקא הוא בסוף המילה ללא קשר למקום ההטעמה.

¹⁶ הקורא אלוהה [Eloha] הן מלעיל והן מלרע מבטא שם קדוש בשיבוש. הקריאה הנכונה, אשכנז: אֱלֹאֵה הקורא אלוהה [Eloha] הן מלעיל והן מלרע מבטא שם קדוש בשיבוש. הקריאה הנכונה, אשכנז: אֱלֹאֵה [Eloah]; עדות המזרח והמערב (צפון אפריקה) אֱלוֹהַ [Elowah].

¹⁷ אחד מחמשת השורשים שהה"א שורשית ובמפיק, ראשי תיבות: ג"ן כת"ם

¹⁸ רי"ש אינה מקבלת דגש בדרך כלל, אבל יש יוצאים מהכלל

יז לא-עשה אכל: טעם נסוג אחר לעי"ן

יח אַעלֹוזה: העי"ן בשווא נח

יט יי אַדנִי: יש לקרוא שם ההויה הראשון: אֱלֹהִים. לִמְנַצַּח: הלמ"ד ללא געיא, המ"ם בשווא נח וכן בכל ספר תהלים

מלוא העומר. ושם האיש אלימלך. איתא במדרש (רות רבה ב:ה), ר' מאיר היה דורש שמות, 'אלימלך' – אלי תבוא מלכות. ויראה לפי מה שאיתא (מדרש שם ד:ג): צדיקים, שמם קודם להם, כדכתיב וְשֵׁמוֹ אֶלְקָנָה (תחילת ספר שמואל'), וְשֵׁמוֹ בַעֲזָה (רות ב, א). אבל הרשעים, קודמים לשמן, שְׁבַע בֶּן בְּכָרִי שְׁמוֹ¹⁹ (שמואל ב, כ, כא). והענין יובן על פי מה שאיתא בילקוט (שמות רמז רי"ח): וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר (שמות יח, ד), בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב ועוסק בפרשת פרה אדומה, ואומר: 'אליעזר בני אומר, פרה בת שתים'. אמר משה לפני הקב"ה: רבש"ע, העליונים ותחתונים ברשותך, ואתה יושב ואומר הלכה משמו של בשר ודם. אמר לו הקב"ה: משה, עתיד צדיק אחד לעמוד בעולמי ועתיד לפתוח בפרשת פרה תחילה רבי אליעזר אומר פרה בת שתים'. אמר לו: יהי רצון שיצא מחלצי. אמר לו: חייך שיצא מחלצין, שנאמר וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר, המיוחד, ע"כ. וכבר צווחו קמאי דקמאי על זה. ויראה הכוונה, כי כבר נודע שאלת הקדמונים שהידיעה מכחשת הבחירה, (ע' רמב"ם וראב"ד פ"ה ה' תשובה ה"ה). והנה גם שאלה זו תוצדק במה שכתוב במרום כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, דא"כ הרי הכרח שיחדש אותו דבר. והנה האלשיך פירש, דדבר שהוא במחשבה אינו מכריח הבחירה, אבל דבר הנאמר בפירוש מפיו ית', על זה נאמר כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי (ישעיהו נה, יא), 'מפי' דייקא, 'לא ישוב אלי ריקס'. אבל דבר שבמחשבה יש בחירה ביד אדם, עכ"ד. וזהו 'הכל צפוי' היינו במחשבה, לכן 'הרשות נתונה' (אבות ג:טו). נמצא כל מה שלא נאמר בפירוש, עדיין יש ביד האדם הבחירה בו. וא"כ זה התירוץ יצדק ג"כ על חדושי תורה שבכתובים בשמי מרום בשם כל אחד, שאם לא נאמר בפירוש, עדיין הוא ביד בעל בחירה לחדשו או לא, ומצאתי ולא יגעתי אל תאמין. אמנם לענ"ד תירוץ נכון יותר בזה, כי ודאי שנגזר בשמים כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, והיינו חדושים שהם בחוק שכלו לפי שורש נשמתו, וכענין שאמרו (נדה טז): 'טיפה זו מה תהא עליה, חכם או טיפש'. דהנה באלשיך פירש מה שכתוב אִם תִּבְקֹשֶׁנָּה כִּכְסֵף וְכִמְטָמוֹנִים תִּחַפְּשֶׁנָּה: אֲזַ תִּבִּין יִרְאֶת ה' וְדַעַת אֱלֹקִים תִּמְצָא (משלי ב, ד-ה), דודאי נגמר מלמעלה מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, מ"מ צריך יגיעה ושקידה רבה לעמוד על זה. ובזה יובן המדרש שזו שאלת משה להקב"ה: 'רבש"ע עליונים ותחתונים ברשותך, ואתה יושב ואומר הלכה משמו של בשר ודם', שאם תרצה, תוכל להכריחם למה שתדע, ואם תגזור על אחד מה יחדש, הרי הוא מוכרח לחדש. אלא שהאלשיך מחלק בדבר שלא יצא מפיו ית', תצדק בו בחירה. וכן נאמר כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי דִּיכָא, ואתה יושב ואומר, היינו 'ואומר' דייקא, דאחר שאתה 'אומר', הרי אין יתרון לו במה שיחדש, מאחר שכבר הוא מוכרח לדבר. והשיב לו ית', דעתיד צדיק אחד לעמוד 'בעולמי' דייקא, כי בודאי הנשמות נגזר להם חלקם, והיינו דדייקא 'בעולמי', דבעולם העליון ודאי נשמתו מחדשת הראוי לה, אך עם כל זה בהיות הנשמה יורדת למטה, אז הבחירה חפשית אם ישתדל בשכלו בהשגת התורה או לא, ואם אין מחדש הראוי לו, ענוש יענש על זה, ואם כן ודאי אף שחלק נשמתו יש לו השגה זו, צריך לייגע עצמו לעמוד על הנגזר לו, ונמתורין הקושיא דא"ע דנגזר בשמים מה שאפשר לו לחדש, עדיין צריך לייגע עצמו כאן לעמוד על הנגזר לו. ולכן אמר ד'שם האחד אליעזר', נרמז בכמה דורות לפניו. וזה הכוונה 'צדיקים שמם קודם להם', שנודע שמם בשמים קודם שהגיע זמן נשמתם לרדת, ואולם בפתגם מעשה

¹⁹ אולי יש לציין שאלה דברי יואב בפנתו אל האשה החכמה, אבל בתחילת העניין הוא כתוב וְשֵׁמוֹ שְׁבַע בֶּן בְּכָרִי.

הרשעים די לצרה בשעתה, ולא נרמזו קודם, לכן הם קודמים לשמש, מאחר שאין דרכו יתברך לפרסם עושי רשעה. וכן מצינו גבי בנות צלפחד שנאמר 'בנות צלפחד דברת' (במדבר כו, ז), ואיתא במדרש 'כך פרשה זו כתובה לפני במרום', והיינו 'במרום' דייקא. לכן אמר כאן 'ושם האיש אלימלך', ששמו קודם לו, ודרש 'אלי תבוא מלכות'. ולהיות שהשכיל אלימלך דממואב יצא חוטר שבט מושל, ולזה יצא להחזיר הקדושה משם.

א"ה. אם כנים הדברים, למה נענש שמה שיצא ממנו הוא ע"י כלתו המואביה אחרי שנישאה לאיש מישראל, בעוד שהוא ובניו מתו? למה לא זכה שדויד המלך יהיה צאצא של מחלון?

ב יט זרע שמשון. **איפה לקטת היום ואנה עשית יחי מכירך ברוך.** יש לדקדק מה ענין ברכה זו דוקא למי שיכיר אותה, ועוד יש להבין מה באה להוסיף בברכה זו, הלא ממה נפשך אם הגרים נחשבים בכלל בני ישראל, א"כ כבר נאמר 'ומברכך ברוך' (בראשית כו, כט), נמצא שכל מי שעושה חסד עם אחרים מתברך, ובפרט מי שנותן בסבר פנים יפות לעני, שבודאי גם מפייו בדברים ומתפלל עליו, ופשיטא דהוי בכלל 'מברכך ברוך'²⁰ (במדבר כד, ט). ואי נימא שהגרים אינם בכלל בני ישראל, ואינם בכלל אותה ברכה ד'מברכך ברוך', א"כ מנין לנעמי ליתן לה ברכה זו למי שמכיר אותה בלבד. ויש לומר דאמרו (יבמות מח:): דגרים מעונים בזמן הזה מפני שאינם בקיאים בדקדוקי מצות, או משום שאינם עושים מאהבה, ע"ש. וא"כ הסברא נותנת שאם בני אדם מבקשים למצוא אנשים מהוגנים לעשות עמהם צדקה וחסד, לא יעשו זאת עם הגרים, בחשבם שאף שבודאי מצוה להחיות את הגרים, וגם לא לעשות עמהם שום אונאה, אבל אין חיוב לעשות עמהם צדקה וחסד. ולכך אמרה נעמי יחי מכירך ברוך, דהנה כתב בספר עשרה מאמרות לפרש את מה שכתוב כמה פעמים בתורה אצל האבות את הלשון 'ונברכו', 'זהתברכו', שזה מלשון הברכת האילן, שענינו שמשפילין ענף מן האילן ונטמן בארץ ובעפר עד שישרוש גזעו, ומה שגדל אחר כך, ממנו עצמו הוא גדל. כך גם רמז שהגרים שבאים להיכנס בכלל בני ישראל, באמת גדלו מתוכינו, אלא שנדחו, ועתה חוזרים להיות בכלל ישראל ע"ש. ובדבריו יובנו מה שאמרה נעמי יחי מכירך ברוך, היינו מי שמכיר בך שאת גיורת, ויבין שהגרים הם מתוך כלל ישראל, אלא שנדחו, ועתה חזרו, יבין שאת בכלל 'מברכך ברוך'. ורמזה ענין זה במה שאמרה 'ברוך', שרומז על ענין הברכת האילן.

בשנים קודמות הובא מהרב גור-אריה צור נר"ו למה קדמונינו כינו את חג השבועות בשם עצרת. עתה נוסף עוד מדבריו בעניין זה.

ועוד י"ל דעצרת לשון מעצרתא היא בית הבד. והתורה משולה **לשמן זית זך.** כתיב למאור. וכמו שדרשו הסכת ושמע ישראל, כתתו עצמכם על דברי תורה. עצרת תהיה לכם, כפי הכתיב כן תהיה לכם.

ועוד י"ל, עצרת אותיות צרעת. אלא שצרעת באה על שם שמוציא רע. ועצרת נקרא על שם שמוציא טוב, שמוציא דבר טוב מפיו, ואין טוב אלא תורה, ועל ידי כך הופך את הצרעת לעצרת. ואם בצרעת נאמר נגע צרעת כי תהיה באדם והובא אל הפתח (ויקרא יג, ט), הרי בעצרת דברי התורה ענג הם לו, ואשר על כן עליו יאמר ענג כי יהיה באדם, והובאו כולם אליו שהרי שפתי כהן ישמרו דעת ויבקשו תורה מפיהו.

חזון יחזקאל. **כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא.** בדרך רמז: יש מצבים ובעיקר בעניני בין אדם לחבירו, שכל אדם באשר הוא אדם, צריך לדעת בעצמו איך להתנהג. וזה שאמר

²⁰ בכתב הזה בלי וי"ו החיבור מופיע בפרשת בלק, אבל המחבר נתכוון למקרא הקודם מברכת יצחק ליעקב.

הכתוב 'הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך (סוף מיכה)', דעצם העובדה שאתה 'אדם', אתה כבר אמור לדעת 'מה טוב', ומי שאינו מתנהג כך, אלא נושא את שמו – 'אדם' לשוא, לא ינקוהו ה'.

עת לעשות לה' הפרו תורתך: על כן אהבתי מצותיך מזהב ומפז (תהלים קיט, קכו-קכז). ז"ל הרמב"ם (פיה"מ סוף ברכות): עת לעשות לה' הפרו תורתך, יאמר, שכשנגזרת עת עונש ונקמה, יבואו סיבות לבני אדם שיפרו תורה כדי שתחול עליהם הגזירה כשהם חייבים, וענין זה ארוך ורחוק ו[עמק עמק מי ימצאנו (קהלת ו, כד) ²¹, עכ"ל. א"ה. הרב ז"ל מביא מפירוש המשנה בתרגום הנפוץ. כאן מובא בתרגום של הרב יוסף קאפח ז"ל, וגם על מה שבא במשנה לפני כן. אלא בא ללמד שלא להקל בתקנות חכמים אף על פי שנתנישנו ורחק זמן אותה תקנה, ועל זה הזהיר שלמה במשל זה. ואח"כ הביא ראיה שהעובר על אותם התקנות חייב עונש ויסורים לפי שהפר תורה, וזהו ענין אמרו הפרו תורתך – עת לעשות לה'. אבל מי שמניח הכתוב כמו שהוא ומבארו ואומר עת לעשות לה' הפרו תורתך, יאמר, שכשנגזרת עת עונש ונקמה יבואו סבות לבני אדם שיפרו תורה כדי שתחול עליהם הגזירה כשהם חייבים, וענין זה ארוך ורחוק עמוק עמוק מי ימצאנו, כי נצא מזה לשאלת השכר והעונש. וע"כ מהרמב"ם מכאן ואילך דברי הרב ז"ל. ונראה זהו שאמר דוד "עת לעשות לה' הפרו תורתך", על כן בגלל שאני חושש שמא מזמנים לי סיבות להפר התורה, "על כן אהבתי מצותיך מזהב ומפז", דאני מתגבר באהבת המצוות והיינו לימוד התורה, ולא אפרוש מהם אף לרגע ²²

תן לחכם ויחכם עוד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע ונשמר באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://www.dirshu.co.il/?p=140390> p=272195#p272195&t=10317&http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45

מאמרנו מופיע ונשמר באתר דרשו <https://gilyonot.jewishoffice.co.il>

מאמרנו מופיע ונשמר באתר גליונות

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בעניינים לשוניים

בכתובת: info@maanelashon.org

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ☺

²¹ הרמב"ם משתמש במליצת המקרא בקהלת, הוספתי ו[עמק, להראות את הפסוק.

²² בזמן מחלת זוגתו של רבינו החזון יחזקאל, התחזק מאוד בלימוד התורה, באמרו אני חושש פן מזמנים לי עתה סיבה להפר התורה, כדי לענוש אותי.

וַיַּעַן בָּעַז וַיֹּאמֶר לָהּ הֲגֵד הַגֵּד לִי כָּל אֲשֶׁר-עָשִׂיתְ אֶת-חַמּוּתְךָ אַחֲרֵי מוֹת אִישׁךָ
וּתַעֲזָבִי אֶבְיָד וְאִמִּיךָ וְאַרְצֶךָ מוֹלֶדְתְּךָ וְתִלְכִי אֶל-עַם אֲשֶׁר לֹא-יִדְעֶתָ תְּמוּל שְׁלֹשׁוֹם:
יִשְׁלַם יְיָ פְּעֻלָּתְךָ וְתִהְיֶי מְשֻׁכְּרֶתְךָ שְׁלֵמָה מֵעַם יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-בָּאת לַחֲסוֹת
תַּחַת-כְּנָפָיו:

וְאַלֶּה תוֹלְדוֹת פָּרִץ פָּרִץ הוֹלִיד אֶת-חֲצֵרוֹן: וְחֲצֵרוֹן הוֹלִיד אֶת-רָם וְרָם הוֹלִיד אֶת-
עַמְיָנָדָב: וְעַמְיָנָדָב הוֹלִיד אֶת-נַחֲשׁוֹן וְנַחֲשׁוֹן הוֹלִיד אֶת-שְׁלֹמֹה: וְשְׁלֹמֹן הוֹלִיד אֶת-
בָּעַז וּבָעַז הוֹלִיד אֶת-עֹזֶבֶד: וְעֹזֶבֶד הוֹלִיד אֶת-יֹשִׁי וְיֹשִׁי הוֹלִיד אֶת-דָּוִד:

וַעֲתָה אִם-שָׁמַעַתָּ תִּשְׁמָעוּ בְּקֻלִּי וְשִׁמְרַתֶּם אֶת-בְּרִיתִי וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל-הָעַמִּים
כִּי-לִי כָּל-הָאָרֶץ: וְאַתֶּם תִּהְיוּ-לִי מַמְלֶכֶת כְּהֻנָּים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֲלֶה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
תִּדְבֹּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַּהֲנִית הַבֶּקֶר וַיְהִי קִלְת וּבִרְקִים וַעֲגֹן כָּבֵד עַל-הָהָר וְקֵל שֹׁפָר
חֲזָק מְאֹד וַיִּחַדֵּד כָּל-הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה: וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת-הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן-
הַמַּחֲנֶה וַיִּתְנַצְּבוּ בַתְּחִתִּית הָהָר: וְהָרָ סִינַי עָשָׂן כְּלוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְיָ בְּאֵשׁ
וַיַּעַל עֲשָׂנוּ כַּעֲשֹׂן הַכֶּבֶשֶׂן וַיִּחַדֵּד כָּל-הָהָר מְאֹד: וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֲזָק מְאֹד
מֹשֶׁה יִדְבֹּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל-מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן-הַשָּׁמַיִם יִדְבֹּרְתִי
עִמָּכֶם: לֹא תַעֲשִׂינּוּ אִתִּי אֱלֹהִי כֶסֶף וְאֱלֹהִי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: מִזִּבְחַת אֲדָמָה תַעֲשֶׂה-
לִי וְזִבְחֶתָ עָלָיו אֶת-עֹלֹתֶיךָ וְאֶת-שְׁלֵמֶיךָ אֶת-צֹאנֶיךָ וְאֶת-בְּקָרְךָ בְּכָל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
אֶזְכִּיר אֶת-שְׁמִי אֶבּוֹא אֵלֶיךָ וּבִרְכִיתִיךָ:

וַיְהִיו בְּשִׁלְשִׁים שָׁנָה בְּרַב־עַי בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ וַאֲנִי בַתוֹךְ-הַגּוֹלָה עַל-גֹּהֲר-כָבֵד נִפְתָּחוּ
הַשָּׁמַיִם וְאֶרְאָה מִרְאֹת אֱלֹהִים:

וַתִּשְׁאַנֵּי רוּחַ וְאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל בְּרוּךְ כְּבוֹד-יְיָ מִמְּקוֹמוֹ:

תִּפְלָה לַחֲבִקּוֹק הַנְּבִיא עַל שְׁגִינּוֹת: יְיָ שִׁמְעֵתִי שְׁמַעְךָ יִרְאֵתִי יְיָ פְּעֻלָּתְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים
חִיִּיהוּ בְּקֶרֶב שָׁנִים תוֹדִיעַ בְּרָגְזָ רַחֵם תִּזְכּוֹר: אֲלוֹהֵ מַתִּימָן יָבוֹא וְקָדוֹשׁ מִהַר-פָּאָרָן
סִלָּה כֶּסֶף שָׁמַיִם הוֹדוּ וְתִהְלָתוּ מְלָאכָה הָאָרֶץ:

וַאֲנִי בִּי אֶעְלֹזָה אֲנִילָה בְּאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: יְיָ אֲדַנִּי חִילִי וַיִּשְׁם רַגְלִי כְּאִילּוֹת וַעַל בְּמוֹתִי
יִדְרַכֵּנִי לְמַנְצָח בְּגִינּוֹתִי: